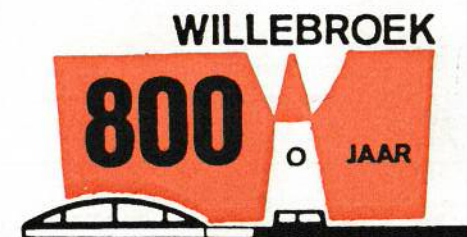

't VAARTLAND

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

VAN DE HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND v.z.w.

1980 * 8e jaargang * Nummer 3 - 4

Verantw. uitgever: Karel De Decker, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek

RAAD VAN BEHEER VAN DE HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND VZW

Voorzitter en Redaktiesekretaris :

Karel De Decker, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek

Ondervoorzitter :

François Cooreman, Brielen 43, 2668 Tisselt

Sekretaris :

Louis Schurmans, Stationsstraat 3, 2660 Willebroek

Penningmeester :

Lucienne Cuvelier-Mertens, Tisseltse Steenweg 82, 2660 Willebroek

Onthaal :

Clem Distelmans-Brems, Rollierstraat 15, 2660 Willebroek

Leden :

Dirk Binon, Ruisbroekdorp 32 A, 2658 Ruisbroek

Reinilde Beullens, Torenstraat 13, 2660 Willebroek

Tony De Herdt, Dendermondse Steenweg 3, 2660 Willebroek

Marcel Janssens, Dendermondse Steenweg 111 C2, 2660 Willebroek

Flor Jordaens, Kerkstraat 62, 2658 Ruisbroek

Flor Segers, Eikerlandstraat 20, 2658 Ruisbroek

Marc Van der Vliet, Torenstraat 13, 2660 Willebroek

Ere-bestuursleden :

Jan De Wit, Tisseltbaan 13, 2801 Heffen

Tine Rabhooy, Dendermondse Steenweg 3, 2660 Willebroek

Van «'t Vaartland» zijn nog voorradig :

1973	Nr 1	Vaartnummer	60 F
1973	Nr 4	Boerenkrijgnummer	60 F
1974	Nr 4	Klein-Willebroeknummer	60 F
1975	Nr 1		60 F
1975	Nr 3	Grävernummer	60 F
1976	Nr 1		60 F
1976	Nr 2	Molennummer	60 F
1976	Nr 3	Blaasveldnummer	100 F
1976	Nr 4		60 F
1976		Volledige jaargang	250 F
1977	Nr 1		
1977	Nr 2		
1977	Nr 3		60 F
1977	Nr 4	Rubens-achternummer	60 F
1977		Volledige jaargang	225 F
1978	Nr 2		
1978	Nr 3		
1978	Nr 4		60 F
1979	Nr 1		
1979	Nr 2		
1979	Nr 3		
1979	Nr 4		60 F
1979		Volledige jaargang	200 F

De gevraagde nummers worden u oogstens één week na storting van het verschuldigde bedrag op postrekening 000-0529394-65 van Karel De Decker te Willebroek toegestuurd (Attentie ! Dit nummer enkel gebruiken wanneer u vroeger verschenen nummers wenst !)

't Vaartland 1980

Driemaandelijks tijdschrift van de Heemkundige Kring van het Vaartland vzw.

Jaarabonnement 1980 : 200 F. Over te schrijven op rek. 403-1037811-81 van de Heemkundige Kring van het Vaartland te Willebroek.

Alle korrespondentie omtrent dit blad is te richten aan Karel De Decker, Vaartstraat 19, 2660 Willebroek. Tel. (031)86.77.07.

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Prijs van dit nummer : 60 F.

Met rouwvolle groeten...

Willebroek 800 is achter de rug. Het is, op onvoorstelbaar vlugge manier voorbijgezeild. Het heeft ons zeer mooie momenten gebracht, alsmede de zeer fikse heropbloei van de Heemkundige Kring van het Vaartland, die tijdens datzelfde jaar, een brede waaier van heemkundige activiteiten bracht...

Grote domper is evenwel de teleurgang van ons heemkundig tijdschrift, dat bij de Willebroekse bevolking NOOIT de respons heeft gekregen die het, tijdens de acht jaren van zijn heemkundig bestaan, heeft verdiend... Wij zagen inderdaad in 1980, ondanks de akties die wij ondernamen, het ledenaantal sterk teruglopen, waardoor wij verplicht werden, om eerstens van dit nummer een dubbelnummer te maken, en anderzijds, vanaf volgende jaargang, naar een veel goedkopere drukmethode uit te zien...

In werkelijkheid zit het hem zo dat wij, met vier nummer in stede de drie die je nu krijgt, 45.000 fr hadden dienen bij te leggen, wat voor de Heemkundige Kring van het Vaartland en de verdere werking, zelfmoord zou betekenen...

Wij hebben samen acht mooie jaren achter de rug. Wij hadden ook na 1980 in koers kunnen blijven, ware daar de financiële steun van een vierhonderd geïnteresseerden geweest, die wij spijtig genoeg moeten missen.

Mogen wij zo vrij zijn, dit onverwacht «rouwbericht» te besluiten, door jullie desondanks het allerbeste voor 1981 toe te wensen, in de stille hoop vertoevend dat de injectie die wij in 1980 aan de Heemkundige Kring van het Vaartland hebben gegeven, zal blijven nawerken en de vruchten van vriendschap en van heemverbonden «samen»werken zal dragen, die wij in feite beoogden...

Dan pas voelen wij ons in onze opdracht geslaagd.

Karel De Decker,
Voorzitter.

De Willebroekse «Schip»

Het in de volksmond als «schip» gekende «gestoofd paardevlees» is nu al vele jaren een Willebroekse culinaire specialiteit, die voornamelijk ter gelegenheid van de lokale jaarmarkt, op de laatste maandag van oktober, op de herbergtafel wordt gebracht en die men, zoals de gevestigde traditie dat wil, met boterham en pint bier verorbert.

Over de oorsprong ervan bestaat geen volkomen zekerheid, al lijkt het niet uitgesloten dat de aloude «Paardenjaarmarkt», die te Willebroek rond het midden van de 19de eeuw van start ging, de «geboorte van de schip» in de hand heeft gewerkt.

Het Willebroekse Vaartland, dat toen veel boeren, maar nog meer paarden telde, gebruikte die zowel op de velden, als voor de scheepvaart en in de steenbakkerijen. De boten op de Willebroekse vaart werden door paarden van sas tot sas voortgetrokken. Bovendien werden zij, naast de mankracht van duizenden wroetende mensen, in de Boomse steenbakkerijen ingezet. Die paarden werden te Willebroek, op de Paardenjaarmarkt gekocht, verkocht of... versjacherd ! De boeren, evenals de steenbakkers, bleven er urenlang pleisteren, wat vlugge (Willebroekse !) geesten op de idee deed komen, die mensen een «schip» gestoofd paardevlees (schip = van het werkwoord schepen ?), met een boterham en een pintje bier, als middagmaal te serveren. Een geplogenheid die bijbleef en die later tot een culinaire specialiteit is uitgegroeid, ook al is later gebleken dat het paardevlees jarenlang het koningsmaal voor de steenbewerkende mensen van de Rupelstreek is geweest.

In «Boom, door het kapitalisme verslonden» heeft Preumont (1) het o.m. over de voeding van de arbeiders, die in 1913 uit aardappelen met haring, botermelkpap en brood bestonden. In gezinnen, die niet teveel kinderen telden, at men, alleen op zondag, een stuk rundsvlees van 40 tot 50 centiemen de halve kilo. Voor de meeste echter, was die kost nog te duur. Daarom werden er wekelijks, zowel te Rumst als te Boom, 20 tot 25 afgesloofde paarden geslacht, die door de overgrote meerderheid van de bevolking werden verbruikt, terwijl er daarnaast, ten gerieve van de zogezegde burgerij, 15 tot 20 runderen werden afgemaakt.

Deze gegevens tonen aan, dat de «schip», als culinaire specialiteit, langs de flanken van het zo fel geïndustrialiseerde Vaartland is meegegroeid. Met Boom als aanleiding en Willebroek als bakermat. Met het besef, dat uit deze voor de steenbakkerijen zo erg beroerde tijden, iets kostbaars en iets volks is overgebleven, dat als «schip» geschiedenis heeft gemaakt !

Karel De Decker

(1) E. PREUMONT, Boom door het kapitalisme verslonden. Op de steengaleien, II, Gent, 1913, 59 blz

Verhaal (*)

GETROKKEN UIT HET VERSLAG DOOR BURGEMEESTER EN SCHEPENEN VAN WILLEBROEK AAN DE RAAD IN DE ZITTING VAN 30 NOVEMBER 1848 GEDAAN, OVER HET BESTUUR EN STAND VAN ZAKEN VAN DE GEMEENTE.

In de inleiding van het vermeld verslag ontmoet men een verhaal over de oorsprong van de gemeente, over haar oude gebouwen, over haar vaart en over enige merkwaardige gebeurtenissen die er plaats grepen. Burgemeester en Schepenen nemen genoegen met aan de Gemeenteraad te herinneren, zeggen zij «... de omstandigheden welke ten opzichte van onze gemeente eene oude belangrykheid, bewyzen, waerin wy allen vermaek moeten scheppen».

Onze gemeente is van in het jaar 1149 bekend onder de naam **Wildebrouc** en was dan gedeeltelijk in het bezit van een familie welke die naam voerde. Het hoog gedeelte was bosachtig waaruit men het woord **Weld** of **wilt** heeft toegepast. Het laag gedeelte was moerassig waaruit het woord **broeck** voortkomt. De kerk aan **Sint-Niklaas** toegewijd, werd gebouwd door de abdij van **St.-Aubert van Kamerijk**, omstreeks 1180. In 1213 keurde paus **Innocentius III** de gift goed voor het altaar van **Wildebrouc**, aan de gemelde abdij in 1180 door **Roger de Wavrin**, bisschop van Kamerijk gedaan. In 1218 predikte **Jacobus van Vitry**, kanunnik van de abdij van Oignies, in de kerk van Willebroek, de kruisvaart tegen de ongelovigen. In 1712 kregen de religieusen van de orde van de H. Theresia, het kasteel van de familie **Estempius**, waar zij hun klooster vestigden dat na de afschaffing ervan op 19 augustus 1786 verkocht werd.

Het land van Willebroek, dat in het bezit van het huis van **Oranje Nassau** was geweest, werd samen met dat van Ruisbroek, door **markgraaf van St.-Martin**, aan **Jan Helman**, ridder, heer van Muilkerke en aan zijn echtgenote **Marie De Ligne** verkocht, en op 3 september 1661 door **Philips IV** tot Baronnie ingericht. Het is omstreeks dit tijdstip dat met de bouw van het prachtig kasteel van Willebroek begonnen werd, maar dat vernietigd werd tijdens de omwenteling van 1790 en waarvan enige overblijfselen de grootheid bewyzen. Men kan de schone poort, naast de vaart bewonderen, die beroofd van haar «toebehoortens», de bevalligheid niet meer heeft die ze vroeger had, nu ze in de **hof van Coloma** bij Mechelen staat.

Op 16 juni 1550 werd te Willebroek een grote plechtigheid gehouden,

tijdens dewelke **Jan Loquenghien**, burgemeester van Brussel, uitvinder van de vaart, in bijzijn van raadsheren en afgevaardigden van de staat, de eerste schupsteek gaf tot het graven van de vaart. Een omstandigheid die in twee rijmdichten werden vastgelegd, om die alzo voor het nageslacht te bewaren.

Tot Willebroeck heeft **Loquenghiens** macht gebleecken
Den XVI juni was den eersten steecq gesteecken.

Op 20 januari 1553 op bevel van **Maria**, koningin van Hongarije, gouvernante der Nederlanden, opende **Simon Martense**, burgemeester van Zierikzee, bouwmeester van de vaart, de dijk van de Rupel in de vaart waarvan het laatste sas dat van Tisselt was. Men bouwde vervolgens het sas van Groot-Willebroek. Het oprichten van een sas te Klein-Willebroek, dat in 1573 gemaakt werd, werd onvermijdelijk geoordeeld. **Loquenghien** had er het bestek van gemaakt en had de onkosten op 12.000 gulden geraamd. Een wondere zaak als men de herstelling van het sas van Groot-Willebroek in 1812 nagaat, dat 100.000 frank heeft gekost.

Het oude sas van Klein-Willebroek werd gevuld in het jaar 1830 en vervangen door dat wat nu bestaat. Bij het graven van dit laatste vond men op 15 meter diepte onder de aarde een hoeveelheid van oude degenen, sabels en kragen van ridders aan. De regering van Brussel deed die evenwel in het kabinet van oude wapens plaatsen. De aanwezigheid van deze ontdekte wapens, laat ons verstaan, dat er op de plaats waar zich nu het aloud Sashuis van Klein-Willebroek bevindt, men eertijds een versterkt kasteel omringd van wallen trof, die men gevuld heeft met de aarde gegraven bij het maken van het oude sas. Bij het graven van het nieuwe sas heeft men de wallen van het oud versterkt kasteel heropend en de wapens gevonden welke bij gevechten altijd aan de krijgslieden ontsnappen. Waar enige schrijvers Willebroek als een versterkte plaats vermelden en enkele zeldzame inwoners, wanneer zij zich naar Klein-Willebroek begeven, zeggen dat zij naar 't Schrans gaan, betekent dit dat zij daarmee het versterkt kasteel bedoelen, waarvan ik gesproken heb.

Het is te Willebroek dat, omstreeks in het midden van de XVIe eeuw, de plechtige vergadering van ridders van de Orde van het **Gulden Vlies** plaats had. Men weet dat deze vergadering als doel had, te beraden wat de groten van het land ten opzichte van de **Hertog van Alva** zouden doen, die op bevel van **Philips II**, met een leger naar België snelde. Men weet dat de **Prins van Oranje** het ongelukkig lot van de **Graaf van Egmont** voorzag, die niet wilde vluchten. Men weet dat deze laatste bij het afscheid aan Oranje zei : ADIEU PRINS ZONDER WEERDIGHEID, en dat deze antwoordde : ADIEU GRAAF ZONDER HOOFD, en dat zijn voorzegging uitviel.

Willebroek deed zich bij de Brabantse Omwenteling opmerken door een openbare demonstratie voor het behouden van de «oude constitutien en privilegien van het land». Op 2 juli 1790 begaven zich de drie gilden van Willebroek naar Brussel, om er hun eerbewijzen aan het na-

tionaal congres te betonen. Zij droegen een vaan waarop men het volgende opschrift trof :

d' Heeren Staten zyn ons vaders,
De vonckisten zyn verraders,
Willebroeck heeft het spel begost,
't Wilt volherden kost wat kost.

Het vertoog van de Willebroekenaren maakte veel indruk in Brussel en in het hele land.

In 1560 rangschikte Paus **Pius IV** ons dorp onder de parochies van het aartsbisdom Mechelen. Wereldlijk was het evenwel afhankelijk van het hertogdom Brabant en van de meierij van Grimbergen. De tienden werden er geheven voor een derde door de abdij van St.-Aubert van Kamerijk, die aan de pastoor een jaarwedde van 400 gulden betaalde, en voor de andere tweederden aan de heer van ter plaatse. De kleine tienden hoorden toe aan de abdij van Affligem.

Nadat de Fransen onze streken veroverd hadden, werd onze gemeente ingelijfd in het arrondissement Mechelen, dat zelf deel uitmaakte van het departement der twee Nethen. Zij was dan de hoofdplaats van het kanton Willebroek, had een president en een commissaris, een vrederechter, enz. Door hervorming werd zij gehecht en afhankelijk gemaakt van het kanton en het vredegerecht Zuid-Mechelen.

In het jaar VII van de Franse Republiek werd Willebroek het schouwtooneel van beklagenswaardige gebeurtenissen. De gemeente was met opstandelingen, die door de Fransen **brigands** werden genoemd bezet. De Fransen omringden er een groot aantal welke levend verbrand werden in de schuren, waar ze zich verschild hadden, en die door de soldaten in brand werden gestoken. Meer dan 20 huizen werden in as gelegd. Het is tijdens deze oproer dat enkele registers van de burgerlijke stand verdwenen, waaruit later, voor zij die voor het aangaan van een huwelijk, hun geboorte bij een vonnis van de rechtbank moesten bewijzen, veel kosten voortkwamen.

In 1810 werd de algemene aandacht op onze gemeente gevestigd. **Napoleon en Marie-Louise** reisden er door, om zich langs Willebroek, waar de Franse vloot geankerd lag, naar Antwerpen te begeven. De doorluchtige reizigers waren te Mechelen, waar voorbereidingen voor hun inhaling waren gemaakt en waar een wacht van eer te paard, voor de omstandigheid was ingericht. Op het gerucht dat DE KEIZER zich te Laken had ingescheept, begaven de autoriteiten en bijna alle inwoners van Mechelen zich naar Willebroek, waar nochtans de laatste burgemeester de eer had het gelukkig paar te vereerlijken en de moed betoonde van woorden van vrede te laten horen, waaraan deze grote overwinnaar niet gewoon was. «Het doorluchtig houwelyks verbond dat UWE MAJESTEIT komt aentegaen, zegde de heer **Janssens**, met belangen van uw Keizerryk aen die van Oostenryk te hechten, is eene zekere waerborg voor den vrede van Europa».

Ditzelfde zinnebeeld willende voortbrengen, had de Burgemeester, rond het sas laten planten, «bloemende en groene bomen, en lauwerieren, potten met graanstruiken en koolzaadbloemen, omringd van

Dr. H. Van Berchem

BURGEMEESTER VAN WILLEBROEK VAN 1846 TOT 1862.

Dr. H. Van Berchem werd te Brussel geboren op 5 mei 1801.

Op 5 april 1830 werd hij, médecine-doktor en vroedmeester, in Willebroek benoemd tot genees-heel- en vroedmeester «van den huis zittenden Armen der gemeente».

In 1831 werd hij tot lid van de Willebroekse gemeenteraad verkozen en op 26 augustus 1837 geïnstalleerd als schepen.

Volgens K.B. van 16 februari 1846 werd hij tot burgemeester van de gemeente Willebroek benoemd, wat hij bleef tot in 1862. Hij gaf toen zijn ontslag uit hoofde van zijn benoeming als lid van de Bestendige Deputatie van de provincie Antwerpen.

Tijdens zijn burgemeesterschap te Willebroek werd op 28 oktober 1849 de eerste Willebroekse Jaarmarkt gehouden.

Hij werd verermerkt voor zijn «iever in het bestrijden van de cholera», die in 1849 in de gemeente woedde.

Op 15 september 1852 werd door hem het verzoek gericht aan de arrondissementscommissaris voor het gebruik van de stempel der baronie als gemeentestempel voor Willebroek.

Dr. H. Van Berchem, burgemeester, was :

1. stichter en voorzitter van de geneeskundige kring van de provincie Antwerpen, onder de naam «Société de Médecine pratique de la province d'Anvers», te Willebroek in 1835, die bestond tot in 1855.

2. lid van de Geneeskundige Akademie Brussel, Kunsten en Letteren van Antwerpen, Geneeskundige Kringen van Mechelen, Parijs, Toulouse, Amsterdam e.a.

3. Officier in de Leopoldsorde

4. Ridder in de Orde van Isabella de Katholieke van Spanje.

Hij was een buitengewoon wetenschappelijk persoon, begaafd met een merkwaardig redenaarstalent, tevens een veeltalig man, daarenboven een bekende figuur.

Wat eenieder in hem bewonderde was zijn alom gekende menslievend hulpbetoon en zijn liefdadigheid.

Dokter H. Van Berchem overleed te Willebroek op 20 juli 1878 in de «Allée Verte», waar thans nog nakomelingen van hem wonen.

In het gemeentelijk archief, verslagen van Schepencollege en Gemeenteraden, vonden wij wat volgt :

5-4-1830: Raad: De raad benoemt de H. Van Berchem, médecine dokter en vroedmeester tot genees-heel- en vroedmeester van «den huis zittenden 'Armen der gemeente'».

27-12-1836: Raad: Dr. H. Van Berchem wordt opgenomen als lid van het Weldadigheidsbureau.

alle slag van werktuigen der akkerbouw, alle afbeeldsels van de weldaden van de vrede». De erewacht van Mechelen, die tegelijk een afdeling van de keizerlijke wacht, de versierde trekschuit van Tisselt tot Willebroek had begeleid, bekam hier de eer van alleen de Keizer te volgen. Men heeft gezegd dat deze **erewacht**, welke inrichting men in verschillende steden van België navolgde, aan **Napoleon** het eerste gedacht gaf van de Franse **garde d'honneur**, waarvan de oprichting later aan enkele rijke huisgezinnen zoveel kosten en rouw baarde.

Sedert de inrichting van de ijzeren weg heeft de gemeente de dienst en genoeg van de trekschuiten verloren, die de reizigers tussen Brussel en Antwerpen vervoerden. In andere tijden brachten de trekschuiten de reizigers van Brussel naar Klein-Willebroek, waar zij bij hoog water afwachten om zich meermaals bij nacht, in te schepen in zeilvaartuigen die men **heuën** noemde en die de reizigers naar Antwerpen brachten. De zeildienst was onregelmatig en gevaarlijk, en bij het vergaan van een der gemelde vaartuigen, waarbij veel reizigers het leven verloren, deed de regering over omtrent 80 jaar, de steenweg van Boom naar Antwerpen aanleggen, in die zin dat de dienst te vertrekken van Klein-Willebroek, met snelwagens gebeurde.

De aartshertogen, gouverneurs der Nederlanden, schiepen veel vermaak in de schuitreizen van Brussel naar Klein-Willebroek, waar zij het middagmaal namen op het oud sashuis in de zaal der **rentmeesters van de schipvaart**. De koning **Willem** scheepte zich in te Klein-Willebroek in 1827 ; de **regent van België** kwam er met een schuit in de aanvang van 1831 en **DE KONING**, onze soeverein, heeft reeds tweemaal onze gemeente met zijn doorluchtige tegenwoordigheid vereerd.

Men zal opgemerkt hebben dat de schone vaart, welke deze gemeente verdeelt, de oorzaak en de gelegenheid is geweest van al het merkwaardige dat er is voorgevallen. Sedert de inrichting van de vaart van Charleroi, heeft de regering haar vaart naar de Rupel met de naam van **Willebroekse vaart** gedoopt. De haven van Klein-Willebroek is voor Brussel hetgeen de haven van **Pirée** voor het oud **Athene** was.

In de geschiedenis van België, door **Conscience**, handelend over de burgeroorlogen waarvan onze provinciën op het einde van de XVIe eeuw het toneel waren, ontmoet men het volgende :

«In tusschen tyd werd Brussel ook zeer in het nauw gezet : **De hertog van Parma** had Willebroek ingenomen en de hoofdstad allen toevoer van levensmiddelen afgesneden. Na eenigen tyd veel gebrek en honger te hebben doorstaan, gaf Brussel zich over op den 10n meert 1585».

Uit : «Redevoering van den heer Van Berchem, borgmeester der gemeente Willebroek, uitgesproken ter gelegenheid van de installatie van den Gemeente Raed, op den 20 October 1848, gevolgd van het verhaal voorkomende in het verslag den 30 november 1848 aen den gemeente raed gedaen en handelende over den oorsprong der gemelde gemeente, hare oude gebouwen, hare vaert en over eenige merkweerdige gebeurtenissen die er gepleegd zijn». Uitgegeven te Boom, ter drukkerij van Joseph Van Gauberghe, 1848. Ons welwillend ter beschikking gesteld door Celina en Juliana Van Berchem uit Willebroek, nazaten van burgemeester Henri Van Berchem.

- 26-8-1837 : Raad : Dr. H. Van Berchem wordt geïnstalleerd als schepen.
- 17-3-1846 : Raad : Na het overlijden van burgemeester Janssens wordt door het K.B. van 18-2-1846 Dr. Van Berchem tot burgemeester van Willebroek benoemd.
De nieuwe burgemeester spreekt worden van waardering voor wijlen burgemeester Janssens, die in moeilijke omstandigheden hoofd der gemeente is geweest.
Hij doet tevens een oproep aan al de leden van de raad, als daar waren : schepen Ph. Janssens, schepen J. Modaff, raadsleden L. Van Zele, J. Erix, J. Van Keer, H. Ceulemans, J. Van den Bogaert en J. Peeters gemeentesecretaris, samen te werken voor het «geluk en het welvaren der inwoners».
Volkomen eendrachtelijk, mits wederzijdse toegevingen, moeten we het doel bereiken, d.i. mede te werken in het geluk en het welvaren van onze gemeente.
Burgemeester Van Berchem besloot :
«Ik zal de beraadslagingen voorzitten met de nodige zachtmoedigheid en onpartijdigheid. Het zal me altijd tot meer geluk strekken, aan alle gemeentenaren zonder onderscheid, dienst te kunnen bewijzen. Vergeet toch nooit, dat de koorde van mijn bel niet zo hoog geplaatst is, dat het aan de armsten en ook aan de rijksten niet moeilijk zou zijn, daaraan te trekken.
- In 1848 gaf Dr. H. Van Berchem een terugblik over de geschiedenis van Willebroek.
- 25-5-1849 : Raad : Het voorstel van Dr. Van Berchem een jaarlijkse voor in te richten werd door de raad goedgekeurd.
- 11-12-1849 : College : Voorstel door het College van Burgemeester en Schepenen, ter vereremering van burgemeester Van Berchem, ridder in de orde van Isabella de Katholieke van Spanje, voor zijn iever in het bestrijden van de cholera. Hij heeft recht op erkenning voor zijn moed en zelfopoffering, door het Gouvernement.
- 14-8-1862 : Raad : Er wordt hulde gebracht aan burgemeester H. Van Berchem tot lid van de Bestendige Deputatie van de provincie Antwerpen benoemd, nadat hij 18 jaar de gemeente Willebroek bestuurd heeft.

Tony De Herdt

125 jaar «Sint-Vincentius» te Willebroek...

Zaterdag 13 december 1980 was het 125 jaar geleden, dat de Sint-Vincentiusvereniging, die tot doel heeft, «... de eigen heiliging van de leden en die van anderen te bevorderen, door de daadwerkelijke beoefening van de christelijke naastenliefde naar de geest van de H. Vincentius a Paulo», te Willebroek, gesticht werd. Op die dag, in het Jaar onzes Heren 1855, kwamen pastoor Pauwels, enkele leden van de Middenraad van Antwerpen, de heer Brijs, voorzitter van de Bijzondere Raad van Bornem, alsmede de stichtende leden Edg. Cruypelant, Dr. Leblus, P.J. Vandenplas, Verbergt, Michel Verbruggen en G. Verheyden in vergadering bijeen, waarna zij Dokter Leblus als voorzitter en Ridder de Trieu de Terdonck, senator, als ere-voorzitter installeerden.

Het werden, ondanks het feit dat Dokter Leblus reeds in 1856 ontslag nam, tien zeer bloeiende jaren tijdens dewelke, «... de geest der Conferentie zeer stiptelijk werd nageleefd». Er was evenwel veel leed en ellende, zowel in het toenmalige Vlaanderen als in het Willebroek van 1859.

Slechte almanakken

Zo was er een Willebroeks gezin dat tijdens de zomermaanden van kunsten en van tour de forces, en tijdens de winter van de verkoop van slechte almanakken leefde. De «slechte» almanakken werden echter door de toenmalige pastoor prompt in beslag genomen, waarna twee leden van het genootschap naar het gezin werden gestuurd. Volgens de toenmalige verslaggever was de ellende van het huisgezin afschilderen een onmogelijke daad. «Hun beddegoed was een hoop slecht verrot strooi zonder lakens, een stuk sargie. Kinderen en ouders sliepen ondereen, zonder separatie. Hunne lichamen waren slechts met eenige vossen bedekt en verbeelden de grootste armoede»... Het Sint-Vincentiusgenootschap greep echter in. Het zorgde voor beddegoed voor het gezin en voor kleren voor de man, die men ook geld gaf om «... koopmanschap te doen in vossen, op voorwaarde evenwel dat hij wekelijks een frank zou teruggeven aan het Genootschap, wat hij stiptelijk deed»...

Tijdens die jaren was inderdaad de armoede troef. Het bij elkaar slapen van ouders en kinderen, of van jongens of meisjes op hoge leeftijd, was geen zeldzaamheid tijdens die dagen, wat voor de leden van het Sint-Vincentiusgenootschap druk bestreden werd, en door de aankoop van een groot aantal bedden werd opgelost, ook al waren er af en toe ook niet alledaagse gevallen, zoals daar was het relaas dat wij uit een verslag van 1856 hebben gelicht.

Mest rapen verboden !

«Aangezien het tijdens de nazomer het gebruik is, bij sommige boeren, dat ze hun beesten in de weide stouwen, denken de arme mensen het recht te hebben het mest van de beesten te mogen rapen. Dat was

ook het geval bij een arme vrouw die door de armoede gedreven, iets of wat wilde winnen, temeer daar haar schoonvader van ouds deze gewoonte had aangenomen, maar deze, hierom op zijn schoondochter nijdig en jaloers geworden, verwittigde de veldwachter die de vrouw voor het gerecht deed komen en tot enige franken boete verwees. Enige tijd later werd zij door de Conferentie aangenomen, daar de boete betalen haar onmogelijk was. Op een avond, toen de leden van het Genootschap bij haar in huis kwamen, kwam ook de veldwachter binnen die haar verwittigde dat zij de boete direkt moest betalen, of dat zij anders de dag nadien door de gewapende macht uit haar huis zou worden gezet». Zij mocht, volgens het relaas... enkel haar nog zuigende kind bij zich laten». Een scheve situatie die, nadat het Sint-Vincentiusgenootschap de boete betaald had, werd rechtgezet.

Tijdens de «vlastijd» die volgde, werd er door toedoen van het genootschap, zeer hard gewerkt... Men kocht touw en vlas, dat men door gespecialiseerde gezinnen liet spinnen, waarna men de voortgebrachte garens en scheepsgerei, ten voordele van het Genootschap verkocht. Zo kwamen er in 1858 meer dan 300 fr. van de verkoop van scheepswerk binnen, al werd er daarnaast 556 fr. aan vlas, touw en loon van spinnen besteed.

Hulpverlenend

Het Sint-Vincentiusgenootschap gleed, al hulpverlenend, de jaren door. Er kwamen nieuwe voorzitters, schrijvers en schatbewaarders, tot men in 1919, nadat men tijdens de eerste wereldoorlog meer had uitgedeeld dan er in kas was, voor een tiental jaren zweeg. Op 21 januari 1930 ging men echter, onder impuls van pastoor Emsens opnieuw van start, waarna op 3 januari 1935 de Bijzondere Raad van Willebroek werd gesticht, die de lokaliteiten Eikevliet, Leest, Ruisbroek, Tisselt, Willebroek H. Familie en Willebroek St.-Niklaas omvatte. Men bracht speciaal hulde aan de Conferentie van Willebroek H. Familie die, aldus de toenmalige verslaggever, moest werken in «... het armste, maar dan ook het meest socialistische gedeelte van Willebroek».

Met de tweede wereldoorlog in zicht ging het met de Bijzondere Raad van Willebroek in dalende lijn. Op 5 juli 1939 komt men samen in «De Vlaamse Leeuw». De pastoor wenst spoedig te vertrekken, leest zijn geestelijk woordje en laat de vergadering konstateren dat de belangstelling daalt. Enkel het Sint-Vincentiusgenootschap van Willebroek blijft leven. Het heeft, tijdens de maanden januari en februari van 1940, 30 ton kolen aan armen en gemobiliseerden uitgedeeld; na de wapenstilstand een dienst tot het terugvinden van jongeren en vluchtelingen in Frankrijk ingericht; en aan het werk der geteisterden, in samenwerking met de Vrouwengilde, zijn medewerking verleent. Het Sint-Vincentiusgenootschap van Willebroek is 125 jaar bedrijvig. Het heeft de naastenliefde evenveel jaren beoefend, ook al heeft men zijn op 13 december 1855 van start gaan schijnbaar vergeten.

Maar ja, wie zei daar weer dat de stilte het rijk van de sterken is, waar men slecht uitzonderlijk viert, ook al vonden wij dat «Willebroek 800 jaar» daarvoor een enige gelegenheid was...

Karel De Decker

De engel van het hospitaal

Hij was nog geen zeventien toen hij moest opgenomen worden in de universiteitskliniek te Leuven.

Lang vóór z'n plechtige communie begon hij te klagen over buikpijn. Toen hij moeder zei dat hij pijn had, wanneer hij hard liep of over 'n gracht sprong, antwoordde ze :

«Dat hebben alle kinderen al eens, jongske.» «Als meneer dokter in 't school komt, voor 't onderzoek, moet g'het hem zeker ès zeggen... Want ik kan daar niks aan doen...» Meneer dokter kwam maar éénmaal in 't jaar. En hij zou liever een beetje vertroeteld geweest zijn en op moeders schoot gekropen hebben.

Hij zag z'n moeder zo graag.

Maar moeder had het altijd veel te druk. Te vijf uur was het voor haar reeds dag. Vader en z'n oudste broer moesten heel vroeg naar 't werk, en daarna moest ze hem en z'n jongste broertje naar 't school helpen. Moeder moest hard werken. 's Middags had ze reeds een dagtaak achter de rug.

Soms, wanneer hij te veel klaagde, moest hij vóór haar komen staan, z'n broekje laten zakken en z'n hemdslippeken opheffen. Ze neep dan nekeer hier en daar in z'n onderbuik.

En hij werd dan wat verlegen als ze wat laag kwam met haar hand.

Hij was al 'n grote jongen.

Na 't onderzoek wreef moeder dan eens met haar hand over z'n zwarte jongenskop.

Heel zacht. «'t Is niets venteke» zei ze dan en gaf hem 'n lepel van «het flesje Martau» van apotheker Maertens.

Na de eerste wereldoorlog was er te Willebroek slechts één apotheker.

Hij stond met z'n lieve vrouw heel de dag in de apotheek. En terwijl «meneer de apotheker» «pillekes» prepareerde in zijn mortier, hielp «madam» de cliënten met raad en daad.

Voor iedere cliënt had ze 'n warm woord. Ze was als 'n zonnestraal die door een donkere wolk priemde.

Ze was lief en had 'n gouden hart. «Martau» zei ze «is het beste middel tegen maag- en buikkampen, of zich onwel voelen.» En het werkte psychologisch zó in, dat het een wondermiddel werd en voor iedereen onmisbaar.

Toen hij zeventien was, hij werkte toen bij Eduard De Vos op de Battelse Steenweg te Mechelen, ging het niet meer, en vader bracht hem in de voormiddag met de trein naar Leuven. Te Mechelen moesten ze overstappen.

Het was midden mei. Op de Oliveten vest bloeiden de kastanjabomen. Van aan de Leopoldlaan tot aan de Battelse Steenweg was het een met zonovergoten weelde van witte en roze bloeiende kaarsen.

Hij liep dromend neven z'n vader.

Waarom moest hij nu zo ver van huis weg. Niemand zou hem kunnen

bezoeken. Het had waarschijnlijk te maken met de ziekenbond. De voorwaarden voor een kosteloze operatie waren wel anders dan nu. De mensen waren niet verwend. Hij sliep die nacht niet. Dacht veel aan z'n moeder die bij zijn vertrek geweest had, en aan z'n zusje dat drie jaar was en waarvan hij dolveel hield.

De kliniek was een enorm groot gebouwencomplex en het leek er zeer streng. Te zes uur opstaan en van acht uur in 'n klein kamertje zitten wachten.

Daarachter lag de operatiezaal. Straks zou de verpleegster binnenkomen en een van hun namen afroepen. Ze waren met acht.

Eerst praatten ze zacht met mekaar. Ze probeerden malkander wat moed te geven en hun ongerustheid weg te praten.

Kort daarop werd het zo stil als 'n kerk. Iedereen verzonk in zichzelf en bleef heel alleen met zijn eigen sombere gedachten.

Hij was in Willebroek. Sommigen waren, heel zeker, ongezien voor hem aan 't bidden.

Vanuit de operatiezaal klonk gedemt geluid. De lucht was vol onrustige angsten. Hij voelde de dood rondwandelen en ze beloeren.

Na korte tijd riep men de eerste naam. Hij was blij het zelf niet te zijn.

Een man ging met gebogen hoofd naar binnen. In normale omstandigheden zou je moeten lachen als je hem aankeek. Nu was z'n gezicht als van 'n cirkusclown die de grime verwijderd na 'n mislukt optreden.

In het wachtkamertje werd het triester en triester.

'n Uurtje nadien werd de man op 'n wagentje, en met 'n wit laken bedekt, voorbijgereden.

Aandacht !

Zondag 22 februari 1981 om 10 uur houdt de Heemkundige Kring van het Vaartland, in het Brouwerijmuseum, Stationsstraat 3 te Willebroek, haar statutaire Algemene Vergadering, waarop wij U vriendelijk uitnodigen.

De dagorde vermeldt :

- a) Aktiviteitsverslag 1980
- b) Financieel verslag 1980
- c) Programma 1981
- d) Begroting 1981
- e) Bestuursherkiezing en reorganisering van het bestuur
- f) Tijdschrift 1980. Inhoud 1981 en suggesties
- g) Diverse en vragen.

Voor de vzw Heemkundige kring van het Vaartland
Karel De Decker, voorzitter
Louis Schurmans, sekretaris

Daaronder lag het vraagteken mens. Hij hadt het allemaal nog nooit meegemaakt en maakte kennis met 'n leven dat hij niet kende.

Een ander leven. Beangstigend en akelig.

Liefst was hij weggelopen. Waarom wist hij zelf niet. Wat hij had was niet dodelijk, maar hij vroeg zich af hoe hij straks zou buiten gereden worden. Op dit moment voelde hij zich hulpeloos - verlaten en dacht aan z'n moeder thuis.

Iedere seconde kwam hij dicht bij God.

«Onze Vader die in de hemelen zijt, geheiligd zij Uw naam...» En begon stil te bidden.

Nu volgde iemand waarvan het been geamputeerd moest worden.

Hij bad verder. Na lange tijd bracht de zuster het been, onbedekt, in een emmer buiten. Iedereen draaide vol afgrijzen het gezicht weg.

Binnen het half uur zou de volgende op de operatietafel terecht komen. Alles was hier zo onbegrijpelijk koud.

Waren we toen zó, of was het een gevolg van de eerste wereldoorlog waarvan de sporen nog duidelijk zichtbaar waren.

De patiënt werd buitengereden. Het was zijn beurt.

De operatiezaal leek een klein amfitheater. Het slachtoffer en de chirurg speelden de hoofdrol met als figuranten enige zusters. Toeschouwers waren studenten op de bankenrijen.

Ze legden hem op de tafel en riemden handen en voeten vast. Daarna kreeg hij een netje gedrenkt in chloroform over het gezicht. «Mond goed dicht houden» zei hem 'n mannenstem. Hij had zich helemaal ontspannen en deed wat iedereen in dit geval meestal doet : gelaten zijn lot ondergaan.

Iemand begon langzaam te tellen : un, deux, trois, quatre, cinq, six, dan nog trager : sept, ... huit, ... neuf - Il ne dort pas encore ... dix ... Nu werden de geluiden doffer. De klanken kwamen van heel ver, als uit 'n andere wereld. Hij werd zo licht als 'n veer. Het kortste maar een van de zaligste momenten uit z'n leven.

Zich voelen loskomen van de aarde. Zweven. Bevrijd worden van alles wat hem hier beneden vast hield. Z' eigen lichaam verliezen. Alleen nog ziel zijn.

Zo zou het wezen als hij stierf. Licht als de lentewind tot Hem vliegen, en zijn geest in Gods handen leggen...

Rond vijf uur in de namiddag was hij bewust wakker. Een engel zat aan z'n bed te waken.

«'t Is gedaan Willebroekske» zei ze, en wreef licht over z'n heet voorhoofd. Daarna ging ze wat water voor hem halen, en maakte z'n lippen even nat.

De jonge, lieve zuster, met haar bleek gezicht en de fijn verzorgde handen.

Zolang hij het niet zelf kon kwam ze hem elke dag wassen en verzorgen. Telkens kwam ze glimlachend en liefdevol naar hem.

En het deed goed gelijk de streling van haar zachte handen.

Ze was rond de vijf en twintig. Haar naam heeft ze nooit gezegd en hij dierf er niet naar vragen.

Ze noemde hem altijd «Willebroekse».

«Kom ik ga je wassen... Doe 't nog pijn?» «Bijna mag je naar huis gaan... Ben je blij?...» Ze werden heel goede vrienden. Toen hij veertien later uit de kliniek wegging kocht hij haar 'n tinnen bordje. Ze was er gelukkig mee en heeft het aangenomen met 'n blik om lang van te dromen.

Na meer dan 'n halve eeuw is hij ze nog niet vergeten.

Zij liet in hem iets achter waarbij het woord vriendschap te kort schiet.

Hij lag de tweede van rechts in een zaal met twee rijen bedden van vier en twintig.

Acht en veertig patiënten waarvan er meer dan de helft zuchten of kermden.

Acht en veertig geopereerden waarvan 'n zestal de kliniek nooit meer zouden verlaten. Nu stond tussen zijn bed en het derde een windscherm. Een man was pas gestorven.

Twee zusters hadden kaarsen aangestoken en waren aan 't bidden. Straks zouden ze hem weggrijden naar het dodenhuisje. Achter in de tuin onder de treurwilg.

'n Andere patiënt zou komen. Hij zou misschien genezen en naar huis gaan. Of zouden de zusters ook de kaarsen voor hem aansteken en bidden!

Soms lag hij te dromen. Opeens leefde hij in een wereld waarin hij van dicht bij met de dood geconfronteerd werd. Dag en nacht was er rond hem gezucht, gejammer, geklaag. Bijna geen dag ging voorbij zonder dat er kaarsen werden aangestoken, zonder dat er iemand stierf. Meestal met vrouw en kinderen rond hem die weenden en snikten.

De derde namiddag stond er aan het zesde bed 'n troosteloze moeder met elf kinderen. De burgemeester van 't dorp waar ze woonde, was meegekomen en moest haar met 'n zuster ondersteunen. Snikkende kinderen, wanhoop, tranen, verdriet.

Hij was helemaal met miserie omringd en moest het beleven gelijk Dante en Beatrijs de Hel.

Acht dagen daarna kwam z'n vader hem bezoeken met de fiets. De enige keer dat hij bezoek ontving.

Eens thuis begon hij over alles diep na te denken.

Over het leven. Over de dood.

De veertien dagen in de universiteitskliniek te Leuven hadden in hem iets veranderd. Hij kwam moeilijk los van het hospitaal, van de doden, van de kaarsen, van het dodenhuisje. De wereld, de mensen, het leven, het was opeens helemaal anders. Het was allemaal één groot raadsel waarin hij geen houvast meer had. Hij was gelijk 'n schip dat stuurloos rondzwalpt op 'n hoge zee.

En zware depressies, waar hij geen raad mee wist, en met niemand wou over praten, maakten zich van hem meester.

Het enige wat overbleef was de vaste zekerheid dat hij zou sterven vóór dat hij twintig was.

En hij was er blij om.

Iedere avond als hij ging slapen nam hij alleen die gedachte mee en warmde zich aan z'n eigen begrafenis.

Hij zag de mensen wenen. Heel het Krewegwegske, de veldweg waar hij toen woonde, had bloemen gebracht en het was wondermooi. God, wat was hij nu blij dat vader hem niet naar 't klooster had laten gaan! Dan zou hij, heel alleen, op 'n pover, witgekalkt kamerke liggen en ongeweten dood zijn gegaan.

Maar als hij nu naar de twintig ging, en stierf, zouden de populieren voor hun huis, de dodenpsalmen voor hem zingen, als hij werd buitengedragen. Heel 't Krewegwegske zou om hem wenen en een grote leeuwevlag zou zijn doods-kist bedekken. Zijn begrafenis zou 'n enig feest worden vol warme fijne weelde, gelijk sommige schilderijen van onze Vlaamse meesters, als je ze bekijkt en er bij droomt in een spaarzaam licht.

Het is allemaal niet gebeurd.

En het is goed zo. Nog niet lang geleden ontving hij 'n doodsbrief uit Parijs. De vader van een reiziger aldaar, was overleden. Hij was pas honderd en twee geworden.

Zo iets komt hem nu veel beter over.

Hij beleeft het leven heel intens. Zijn schoonheid kan hem hemelhoog laten zweven.

Zijn droefheid kan hem oneindig diep laten zinken.

De ommekeer is gebeurd na Leuven. Hij had al het leed rondom hem zo diep beleefd dat hij er in verzonken was. Maanden gingen voorbij eer hij zichzelf terugvondt.

... De lieve jonge zuster, de engel uit het hospitaal met haar bleek gezicht en de tere - gotische handen heeft veel voor hem gebeden.

Zes maanden nadien moest hij naar Leuven voor 'n laatste controle onderzoek.

Hij vertrok met de stille hoop de zuster terug te zien. Navraag bij de mede-zusters en navraag op het bureau bleven tevergeefs. Hij ging zelf naar zaal zes en vondt er de portier die hem onmiddellijk herkende. «'k Heb voor u nog chocolade gaan halen» zei hij. Dat was zó. Bij z'n vraag naar de zuster glimlachte hij triest. En terwijl keken z'n ogen meewarig over de grote tuin waar nu meloenen bloeiden en het dodenhuisje zich achter de treurwilg verborg. «Ze zal hier nooit meer terugkomen» zei hij stil afwezig.

De jonge bleke zuster.

Had ze troost voor zichzelf gezocht door bijzonder lief te zijn voor mensen in nood?

Had ze hiermee getracht de schrei van haar jonge ziel te smoren. Haar ziel die hunkerde naar het volle leven.

Hoe kon hij het weten!

Hij wist dat ze lief en goed was. En hij wist ook dat ze heel graag met hem over iets had gesproken dat haar pijn deed.

Nu zou hij, op zijn beurt bidden, voor de «Engel van het hospitaal».

Eugeen Adriaensens

Willebroek in het Rijksarchief

Wanneer wij «Nr 87» nemen, dan zien wij daarin dat Peeter Jan Van Hanswijck, in 1685 meier van Willebroek was, en dat ondermeer Peeter Segers en Martinus Van Leuven schepenen waren. Peeter Jan Van Hanswijck verklaart in dit op 19 oktober 1685 ondertekend dokument, dat hij samen met de Baronesse bij de pastoor was geweest, om er een geschil bij te leggen dat was ontstaan naar aanleiding van het huwelijk tussen Joos De Maeyer en Joanna Van Oosten, dat door «sekeren pater Vermeulen minnebroeder», tegen de zin van de pastoor in, werd afgesloten. Naar aanleiding hiervan was er tussen de jong gehuwden en hun ouders ruzie ontstaan, vermits de geldigheid van dit huwelijk door de pastoor werd betwist. Het ging zelfs zover dat de bruidgom op een bepaald moment zijn vrouw wilde verlaten. Mevrouw de Baronesse, die voorstander was dat haar ingezetenen «in ruste ende vrede» leefden, kwam daarop in botsing met de pastoor, die zei dat ze er beter aan deed zich met haar keuken en haar huisgezin te bemoeien. Ze vroeg hem daarop of het huwelijk, dat op 15 oktober 1685 tussen Hendrik Raes en Margriete De Laet, door diezelfde pater voltrokken werd, soms ook niet goed was. Peter Segers en Martinus Van Leuven, schepenen van de Baronie van Willebroek, trokken daarop, op verzoek van de Baron, samen met hem naar de pastoor, al bleek praten met die man onmogelijk te zijn...

Karel De Decker
en Gaston Roggeman

Willebroek Nr 87

wij peeter Jan van Hanswijck meyer ende Joachim van den Vekene greffier der barronie van Willebroeck verclaeren ende attesteren voor de gerechtige waerheit sonder eeinge inductie of persuasie maer in faveur van justitie ten versoecke ende requysitie van de vrouwe Baronesse van Willebroeck voors. eedt presenterende des noodt ende aensocht wesende waerachtig te wesen hoedat op gisteren avont wesende den achtienden in deser maendt Octobre tusschen ses

en seven uren sij attestanten sijn aensocht geweest van de voorschreven vrouwe requirante om beneffens haer te gaen bij den heere pastoor van Willebroeck voorschreven ende t'saemen gecomen sijnde bij den voorschreven heere pastoor t'sijnen huuse, heeft de voorschreven vrouwe requirante aen hem afgevraecht wat redenen hij heere pastoor was hebbende dat hij hadde verbodt gedaen van dat Joos de Maeyer ende Joanna van Oosten die mits d'absentie vanden heere pastoor bij sekeren pater Vermeulen minnebroeder bedienende de pastorije in sijne voorschreven absentie hun hadden getrouwt

(in marge : bij malcanderen niet en souden slaepen en dat het houwelijck niet goet en was) dat daerover tusschen de nieuwe getrouwden ende hunne ouders groot getier gekerm en ramour gemaect wirde met vloecken ende sweiren, dat den bruydegom sijn vrouwe wilde verlaten waerop denselve heere pastoor was antwoordende met heftigen moede Mevrouw ten gaet u niet aen ende hebt u niet te bemoyen met mijne affairen, waerop de voorschreven vrouwe was replicerende mijnheer ick come hier om souden leven, ende om allen onheyl te beletten, waerop den voorschreven pastoor andermael was seggende Mevrouw ten raecht u niet, ende het waere goet dat den heere Baron van Willebroeck vor sijne officie soo wel bediende als ick de mijne het soude tot Willebroeck beter gaen ende meynende sijne hand die vuytstekende naer de voorschreven vrouwe requirante met eenen heftigen ende seer grammen moede seyde, mevrouwe gaet hier vuyt bemoyt u met uwe keucken ende huysgesin wie meynt ghij dat ghij aenspreekt wij sijn patriotten wij sijn tsamen van geborte van Mechelen ende alsoo goet als ghy sijtende alsoo den huuse vuytgaende seyde de vrouwe requirante ick en spreek u daeraff niet maer ick vraege u nog eens oft dat houwelijck soo goet niet en is als hetgene den voors pater heeft gedaen in de kercke alhier lestleden wesenden den vijthiende deser aenden persoon van Hendrick Raes ende Margriete de Laet, heeft andermael geseyt, mevrouwe ten raecht u niet bemoyt u met uwe keucken ende ick sal u op Sondag toecommende een bonnet seynden met eenen overrock in de kercke ende is alsoo de voorschreven requirante op soodaenighe onbeleeffde antwoorde redenen van wetschap verclaeren tgene voorschreven gehoort en gesien te hebben, ende wat Goddlijck ende redelijck is etc hebben dese geconsenteerd aen de requirante om etc aldus gedaen op den XIX dagh der maent van October 1685

P.J. van Hanswijck J. van den Vekene

Wij Peter Segers ende Marthinus van Leuven schepenen der barronie van Willebroeck verclaeren ende attesteren voor de gerechte waerheit sonder eenighe inductie oft persuasie maer in faveur van justitie ten versoecke ende requisitie van den Heere Baron van Willebroeck voors ende presenterende des aensocht sijnde waerachtig te wesen hoedat sij attestanten sijn aensocht geweest van wegens den voors heere requirant om te gaen bij den heere pastoor om te hooren ende sien tghene den requirant aenden heere pastoor soude vraegen, ende alsdaer gecomen sijnde heeft den voors heere requirant in minnelijck woorden gevraecht aenden heere pastoor oft hij wilde houden staen eenighe woorden die tsavonts te voorens aen mevrouwe sijne compaigne als aen hem naer geseght, waerop den voorschreven heere pastoor heeft geantwoordt daerop hebbe ick misschien reden toe gehadt, ende en moet daerop niet antwoorden, ick en staen onder geenen baron, waerop den voorschreven heere Baron was seggende soettiens mijnheer laet mij spreekken waerop den voorschreven heere pastoor was antwoordende doet u schoonste en beste ick en geve om u niet waerop de attestanten seyden mijnheer pastoor bidde u hoort den heere Baron eens spreken, waerop den heere pastoor was antwoordende en bemoyt gij u daarmede niet ten raecht u nietende alsoo van malcanderen gescheyden, ende want redelijck etc hebben wij dese geconsenteert op den 19 Oct 1685

Peeters Segers Mertinus van Leuven

Sinterklaas met de roerstok...

De Sint-Niklaastentoonstelling, die door de Heemkundige Kring van het Vaartland, in het Brouwerijmuseum werd opgezet, heeft ondanks de zeer waardevolle dokumenten die daar werden getoond, een eerder minieme belangstelling mogen genieten.

De tentoonstelling werd, in hoge aanwezigheid van Koning Eric Van Winghe en zijn Gildebreeders, door Sint-Niklaas geopend. De heilige man zei dat hij, nadat hij vernomen had dat de brouwerij van Charel Erix, die later tot een volwaardig Brouwerijmuseum werd omgebouwd, niet naar Sint-Carolus maar naar Sint-Niklaas werd genoemd; op het sukses ervan meer dan één pot had gedronken, wat voor Zwarte Piet slecht afliep vermits deze, in een eerder ellendige staat, in de kelder van het Brouwerijmuseum moest worden achtergelaten, nadat hij de gulden staf van de heilige man, ten prooi van de vlammen had geworpen. Vandaar dat de Sint, met de roerstok in de hand, maar zonder Zwarte Piet, zijn blijde intrede deed in de tot heemkundige tempel omgetoverde Galerij De Schouwpijp, waar wij, in een zeer rustig gehouden opstelling, een verrassend aantal lokale, aan de figuur van Sint-Niklaas herinnerende attributen troffen, zoals het Guldenboek en de breuk van de Sint-Niklaasgilde (in 1533 gesticht), aloude gebakvormen, schilderijen, foto's en legenden, gedichten, alsmede eerder unieke gegevens over de Sint-Niklaaskerk van Willebroek.

Het beeld van Sint-Niklaas werd echter door de Kerkfabriek niet vrijgegeven, ook al had de Heemkundige Kring van het Vaartland het zeer graag, als blikvanger tussen de bloemen, als DE blikvanger midden de tentoonstelling gezet...

Karel De Decker

Het Sint-Niklaasvaantje, dat door de Heemkundige kring van het Vaartland werd uitgegeven, naar een ontwerp van kunstschilder Luc Verhavert, is tijdens de openingsuren in het Brouwerijmuseum aan 20 fr per exemplaar verkrijgbaar. Het wordt u na overschrijving van 40 fr op rekening 403-1037811-81 van de Heemkundige Kring van het Vaartland toegezonden. Elk exemplaar is genummerd en door de artist gehandtekend.

WILLEBROEK
SINT-NIKLAAS
TENTOONSTELLING
5 - 6 & 7 DECEMBER 1980

HEEMKUNDIGE KRING VAN HET VAARTLAND

nr / 300

Meester Hendrik Van de Ven

Niet zonder aarzeling schrijf ik dit «in memoriam» van mijn goede vriend meester Hendrik Van de Ven. Ik weet niet goed aan welke kant te beginnen met de schets van zijn veelzijdige en talentrijke persoonlijkheid, van zijn uitermate gevuld leven, van zijn vurig temperament. Er valt zoveel over hem te zeggen, maar ik voel mij door een zekere schroom weerhouden. Hijzelf was bescheiden. Hoe gevoelig hij ook was voor bliken van genegenheid en erkentelijkheid, hij hield er geenszins van bewierookt te worden. Bovendien, wie ongeveinsd over een goede vriend spreekt, ontsluit enigszins zijn eigen innerlijkheid. Diskretie is geraden. Het keuvelen van vrienden onder elkaar is meestal niet bestemd voor publicatie. De waardering van een goede vriend is uiteraard subjectief; ze mag rationeel verantwoord zijn, ze komt echter uit het hart en is strikt persoonlijk. Zo is meteen gezegd dat ik deze herinneringen aan meester Hen-

drik Van de Ven van harte neerschrijf : uit genegenheid en uit dankbaarheid. Wij waren echt bevriend met mekaar.

Mijn vroegste herinneringen aan meester Van de Ven dateren uit mijn lagere-schooltijd. Op het einde van de dertiger jaren, dus vlak voor de oorlog, gingen de gemeentelijke jongensscholen van Kapelle-op-den-Bos en Tisselt samen op jaarlijkse schoolreis met de radiotrein. Voor die tijd een hele gebeurtenis. Zo reisden wij naar de kust en de Zeebrugse pier, naar de Ardennen en het kasteel van Walzin, naar Moresnet en de afdamming van de Gileppe te Eupen. Zo heb ik als schoolknaap de jonge, vinnige, sportieve meester Van de Ven ontmoet. Van naam kende ik hem reeds geruime tijd. Mijn beide ouders stonden in het onderwijs, moeder te Tisselt en vader te Willebroek, en zo had ik thuis over «meesterke Ven» — de sympathieke collega — horen praten.

Het eerste dat men dankbaar in herinnering moet roepen is zijn werk als onderwijzer. Niet alleen omdat hiermee een zeer belangrijke periode uit zijn leven wordt herdacht, doch ook omdat aldus een van de mooiste facetten van zijn persoonlijkheid wordt belicht. Het onderwijzen zat hem in het bloed. Vaak heeft hij mij verteld hoezeer hij in zijn element was met de schooljeugd. Niet alleen om ze schoolse kennis bij te brengen, doch vooral om ze op te voeden tot een levensstijl en een levensideaal waarin hijzelf met hart en ziel geloofde. De jonge mensen openen voor het schone en het goede dat het leven hun te bieden heeft, dat was zijn blijvende bekommernis. Ze voorbereiden op een toekomst vanuit een sterke verbondenheid met het verleden, dat beschouwde hij als een heilige taak, een roeping. Meester Van de Ven was wel traditiegebonden, doch geenszins traditioneel, hij zweerde niet blindelings bij het oude. De geschiedenis boeide hem, maar kon hem niet doen vergeten hier-en-nu te leven ; zij maakte hem hoegenaamd niet kortzichtig. Trouw aan het verleden (aan wat daarin positief is) betekent allerm minst afkeer van de nieuwe toekomst. Met zorg bewaarde hij de historische getuigenissen zonder echter het verleden te idealiseren. Nooit heb ik hem horen dwepen met «de goude oude tijd» (die slechts deed was voor de 'happy few', voor de rijke lui). Maar dat anderzijds niet iedere verandering op zich een verbetering is, had hem zijn rijke levenservaring voldoende geleerd. De geschiedenis interesseerde hem vooral als leerschool, als ervaringsbron met betrekking tot de toekomst.

Hij moet het leervak geschiedenis graag gegeven hebben. Niet alleen de vaderlandse op de gewijde, doch ook de lokale. Zijn zwak voor geschiedenis was eigenlijk een uiting van zijn volksverbondenheid. Het verleden waarin onze vlaamse volksaard ge-

worteld ligt was hem vertrouwd. Ook de grond waarop het volksleven zich afspeelt was hem lief. Hij hield van de natuur : de kanada's op de vaartdijk, de beken, de akkers, de vogels, de vissen. Hij kende dorp en streek op zijn duimpje. Graag ging hij op stap met zijn leerlingen (soms te voet naar het Zennegat, door sommigen schalks het 'Vennegat' genoemd, naar hij me zelf ooit verklapte).

Ik herinner me de periode waarin de 'studie van het milieu' het hele leerprogramma beheerste en oriënteerde. Een man als Van de Ven, natuurliefhebber, folklorist, geïnteresseerd in de lokale geschiedenis en in de dialectstudie, die het alles bovendien fijn in beeld kon brengen, — moet wel 'the right man on the right place' zijn geweest om deze methode succesrijk te laten zijn.

Ik heb hem natuurlijk nooit aan het werk gezien als onderwijzer te Kapelle-op-den-Bos. Maar voortgaande op de faam die hij genoot, zowel bij collega's als bij leerlingen en ouders, alsmede via de latere persoonlijke contacten, heb ik in hem steeds de echte, waardevolle schoolmeester gezien. Ik heb steeds zijn geloof bewonderd in de onderwijzersroeping. Zelf kon hij begeesterd en dankbaar spreken over andere onderwijzers. Zo heeft hij mij vaak zijn bewondering uitgedrukt voor mijn eigen grootvader Jan-Hendrik Troch (1856-1927) die zelf vele jaren schoolhoofd was geweest te Tisselt, waar Van de Ven's vader en ooms hadden school gelopen. Hendrik Van de Ven was fier op zijn beroep. Hij behoorde nog tot het geslacht van schoolmeesters die hun taak niet louter om den brode verrichtten, doch deze haast als heilig aanzagen, als een sociale dienst aan het volk (zoals er goddank nog wel enkele vandaag de dag ook bij de jongeren te vinden zijn). Hij was 'meester', een meester in zijn vak. Is het niet mettertijd zijn eerste naam geworden — 'meester' Ven ? Dat was zijn titel, méér dan een titel, een groot stuk van zijn leven, van hemzelf.

Een tweede belangrijk hoofdstuk in het levensverhaal van meester Van de Ven is dat van zijn drukke en succesrijke activiteiten op het gebied van de plaatselijke geschiedschrijving, de heemkunde en de folklore. Zijn intieme vrienden en verwanten, vooral zijn echtgenote, zijn getuigen geweest van zijn volharding en geduld bij het jarenlange vorsings- en verzamelwerk. Veel hiervan zal goddank bewaard blijven. Ik denk hier in de eerste plaats aan zijn twee monumentale werken over de geschiedenis en de folklore van Kapelle-op-den-Bos en Ramsdonk. Verder aan zijn historisch portretten van de dorpsgenoten Dom Verhaegen, de benedictijner monnik en musicus, en Kannunik Jaak Muyl-dermans, de letterkundige. Zonder zijn boeiend werkje over het

Kapelse dialect te vergeten. Naast zijn talloze publicaties, zijn er ook de vele tentoonstellingen geweest, waarvan hij én de initiatiefnemer én de organisator was. Het was op een van die tentoonstellingen, namelijk deze over de Willebroekse vaart, dat ik hem jaren geleden terug zag. Hij zag dat ik vooral geïnteresseerd was in de foto's van de verbreding van het kanaal te Tisselft juist voor de eerste wereldoorlog. Prompt beloofde hij me er de kopies van. Ik was de belofte lang vergeten toen hij me ze bezorgde. Zo was hij, goed, mededeelzaam en trouw. Zeer attentiefvol.

Eerlijk gezegd, nooit heb ik een verzameling van historisch en folkloristisch materiaal (met betrekking tot één gemeente) gezien als op de tentoonstelling, «zijn» tentoonstelling, van augustus 1978 te Kapelle bij gelegenheid van het jaar van het dorp. Maanden vooraf toonde hij mij fier en gelukkig de vele vierkante meters tabellen, grafieken, landkaarten, oude prenten, tekeningen, foto's, allerhande souvenirs en documenten. Dag en nacht heeft hij gewroet voor die expositie. Maar zijn inspanningen waren niet tevergeefs. Het resultaat was enig.

Meester Van de Ven was ook medestichter van de Heemkundige Kring «Vaartland». Hij was gedurende enkele tijd de redactiesecretaris van het tijdschrift «Vaartland» en hij publiceerde er zelf een aantal artikelen in.

Hij was echter méér dan een verzamelaar, een conservator, een publicist. Hij was een kunstenaar. Hij had de ziel van een artist. Zelf tekende hij graag, en hij kon vooral het werk van andere appreciëren. Hij was kunstenaar én manager. Hoeveel exposities van kunstwerken heeft hij niet georganiseerd en ingeleid? Hij kon volop genieten, bewonderen, waarderen. Hij liet anderen graag meegenieten. Daarom schreef hij verschillende monografieën over schilders: zijn dorpsgenoot Evert Larock, Jef De Koninck, Constant Pellegrin. Graag moedigde hij de jonge kunstenaars aan. Maar hij kon ook de ouderen naar het voorplan halen opdat de jeugd er blijvend door zou worden aangesproken. Toen hij me vroeg om de vernissage van de expositie van Pellegrin in september 1977 in te leiden en zijn boek voor te stellen, zei hij mij: «Ik ga u in contact brengen met Pellegrin zelf, u moet die man leren kennen, we trekken er samen naartoe». Dat was Van de Ven op zijn best: mensen met elkaar in contact brengen, eerst de mens zien en dan zijn kunstwerk. Mens en kunst horen samen. Hij hield van de mensen waarover hij schreef. Hij was zo menselijk. De ondertitel van zijn boekje over Jef De Koninck luidt «begenadigd schilder van de mens». Van de Ven was sociaal tot in zijn kunstgenot toe. Het mededelen lag hem zo.

De schoolmeester, heemkundige, kunstenaar, was een man van sociaal dienstbetoon. Zo kom ik aan het vierde kapittel van zijn boeiend levensverhaal. Hij was sociaal door en door. Van hoeveel Kapelse bonden en organisaties van diverse aard was hij niet de actieve bezieler? Ook de sportclubs konden op hem rekenen. Ik zie hem nog druk in de weer, heen en weer dravend met korte pasjes, met zijn armband van organisator, tijdens de beroepsrennerskoersen te Kapelle waar ik als knaap vanuit Tisselft ging naar kijken. Druk, actief, bezorgd, alsof de hele sportwedstrijd van hem afhing (en het was goeddeels zo). Voor alle soorten diensten aan het volk stond hij gereed: brieven schrijven, interventies voor benoemingen, hulp aan studenten, pensioenregelingen, en noem maar op. En dat alles volkomen onbaatzuchtig, zonder bijbedoelingen, zonder ambitie. Als het volk, «de mensen» maar geholpen werd. Dat was zijn enig doel. Ingoed was hij, altijd gereed om te helpen. Hij zonderde zich graag af om rustig te werken of om van de huiselijke intimiteit met zijn echtgenote te genieten, maar hij toefde ook graag onder de mensen, vooral «de cleyne luyden». Toen ik de laatste keer bij hem afstapte, het was op 8 maart en ik was op weg naar Beigem om er een voordracht te houden, vond ik hem niet thuis. Hij was nog even uit, gaan buurten. Op aanwijzen van mevrouw Van de Ven trof ik hem samen met kunstschilder Jacqui Van Laer, zijn vriend, in een nabijgelegen herberg. Onder de mensen. Dat was onze laatste ontmoeting. Een maand later kreeg ik een briefje waarin hij schreef dat hij ziek was. Mijn antwoord bereikte hem nog. Maar voor het beloofde bezoek was het te laat.

Hendrik Van de Ven was een mens om van te houden. En hij was ook door velen graag gezien. Hijzelf heeft ook veel bemind: de natuur, de geschiedenis, zijn volk, zijn vrienden, zijn familie en vooral zijn echtgenote. Hij was zeer begaafd én zeer toegewijd. In al zijn eenvoud. Over zijn werk sprekend zei hij me soms: och, het is maar vulgarisatie, lang geen hoge wetenschap, ik ben maar een simpele dorpsonderwijzer. Pretentieloos heeft hij het inderdaad geschreven, alleen maar om de gewone man te verrijken. Akkoord. Maar vele zogenaamde academisch gevormden kunnen zijn cultuur en zijn all-round belangstelling benijden. Hij was een diepgelovig mens: hij geloofde in zijn opvoedingstaak, in zijn medemensen, in het leven, in de Gever van alle goed. Hij was een vroom man, vaak in gebed verdiept. Zijn idealen waren christelijk en vlaams. Hopelijk blijft hij ons voorgaan.

Kanunnik Herman-Emiel Mertens
Professor aan de K.U. Leuven

Inhoud 't Vaartland 1980

Eugeen Andriaensns	
Heimwee	2
Willebroek 800	41
De keerzijde	43
De engel van het hospitaal	59
Lucienne Cuvelier-Mertens	
Kasverslag 1979	22
Begroting 1980	22
Karel De Decker	
Er is weer leven in de brouwerij	1
Willebroekse straatnamen tijdens het Hollands bewind	6
Geneesheren die zich tijdens de tweede helft van de 19 ^e eeuw in Willebroek vestigden	10
De barre winter van 1823	11
Willebroekse «vlassers» werken aan nieuwe sluis	11
Willebroekse vaart werd reeds in 1830 verbreed	11
Buurtspoorweg over Willebroek kwam er niet	11
Willebroekse blekerijen en bleekhuizen in 1834	12
Klein-Willebroeks nieuwe sluis werd in 1921 plechtig heropend	15
Willebroekse soldaten onder het Oostenrijks bewind	18
Heraldiek in Willebroek	25
Willebroek en zijn «kapoenen»	33
Willebroek in het Rijksarchief	46
Heffen mijn dorp	48
Met rouwvolle groeten	49
De Willebroekse «Schip»	50
125 jaar «Sint-Vincentius»	57
Willebroek in het Rijksarchief	64
Sinterklaas met de roerstok	66
Tony De Herdt	
Dr. H. Van Berchem	55
Kan. Herman-Emiel Mertens	
Meester Hendrik Van de Ven	67
Gaston Roggeman	
Willebroek in het Rijksarchief	46
Willebroek nr 86	47
Willebroek nr 87	64
Dr. H. Van Berchem	
Verhaal	55
Maria Van de Vondel	
Loflied aan de Tempeliers van Willebroek	40
Zonder auteur	
Burgemeesters van Willebroek van 1830 tot op heden	14
Aantal huizen in het Vaartland	21
Verenigingsnieuws	23
Spaarmaatschappij de Tempeliers ging van start	36
Spaarmaatschappij «De Tempeliers»-reglement	39

UNIEK ANTIEK

AAN VERANTWOORDE PRIJZEN

MEUBELN
BRONS
PORSELEIN
TAPIJTEN

Vakkundige restauratie van oude meubelen.

Galerij «**OUD en NIEUW**»

DIJKSTRAAT 11-13 DENDERMONDE

(nabij de Denderbrug)

Een goede raad van «**OUD en NIEUW**»

Koop alleen in een gevestigde zaak.

Ook 's zondags open van 15 tot 19 uur. Donderdag gesloten.

Zaakvoerder: **E. ADRIAENSENS**

Voor een mooie ingerichte keuken

Vraag eens prijs aan

ilwa - Keukens

- alle combinatiemogelijkheden
- perfecte afwerking
- gratis prijsopgave
- verdelers over gans België

2658 RUISBROEK - PUURS

Schoolstraat 9

Tel. (031) 86 60 25